

**Feminism Between
the Stubbornness of
Nature and the
Voice of Nurture**

FEMINISMUL ÎNTRE MUTISMUL NATURII ȘI GLASUL CULTURII

LUDWIG GRÜNBERG

Sometimes the feminist studies, particularly the philosophical ones focused on eco-feminism, attempt to put the emphasis on the feminine dimension of being conceived as different from the masculine perspective. The author demonstrates that both perspectives are unilateral. They should be rather considered as complementary in a global approach to human being or to human condition, since nature and nurture cannot be differentiated in the case of analysing human beings but with the risks of generating false distinctions. For the sake of demonstration, ethical principles are explored from the perspective of gender differences and from an integrating perspective, underlining the advantages of the latter.

Feminismul pare a se situa, în cadrul fertilelor doctrine rivale care populează spiritualitatea contemporană, acolo unde conștiința postmodernă este angajată fie pe "calea cu acces" spre înțelegerea diversității inerente condiției umane, fie pe "calea fără acces" a reducerii glasului culturii la mutismul naturii.

În ambele variante, "provocarea" teoretică a feminismului nu poate fi nesocotită nici de filosofie, nici de sociologie sau de alte științe socio-umane. Acceptată, respinsă chiar, ea nu poate fi ocolită. Îndeosebi atunci când apare în ipostaza eco-feminismului, această "provocare" este benefică, scoțându-ne din tentaculele unei gândiri tradiționale condiționante, care acceptă o natură umană prealabilă distincției "masculin-feminin" și nu acordă atenția cuvenită rolului privilegiat al sexului feminin întru decodificarea semnificației naturii pentru modul specific uman de existență. Recent, am avut prilejul de a conduce procesul elaborării unei remarcabile teze de doctorat în filosofie prin care autoarea - aflată în ceasul afirmării plene a disponibilităților sale creatoare - accentua într-o asemenea măsură analogia între femei și natură încât ajungea, parafrazându-l pe Mircea Vulcănescu, să considere natura, *mutatis mutandis*, ca... "dimensiunea feminină a existenței". Cu argumente inteligente și laudabile note originale întâlneam o idee agreată de o întreagă literatură eco-feministă, pentru care atitudinile discriminatorii față de femei sunt considerate ca aspecte sau manifestări ale atitudinilor distructive față de

FEMINISMUL ÎNTRE MUTISMUL NATURII ȘI GLASUL CULTURII

natură. Lupta pentru emanciparea femeilor capătă astfel conotațiile filosofice ale efortului de elaborare a unei concepții totalizatoare despre lume și viață, aptă să evite desconsiderarea naturii (deci: a dimensiunii feminine a existenței) și a contextelor locale în care apare posibilă aplicarea convenabilă a unor principii etice (deci: a dimensiunii feminine a valorizării). Femeile ar trebui - dacă acceptăm un asemenea punct de vedere - să se salveze împreună cu tot ceea ce ele simbolizează, împreună cu "feminin" cu tot, adică împreună cu natura ostracizată și cu sensurile culturale ale naturalului deturnate de la rostul lor original!

Un asemenea principiu eco-feminist - ni se promite - ar putea călăuzi discursul filosofic, îmbarcat pe "galera feminismului", departe de ispitele labirintului culturii, în apropierea apelor mai calme ale lumii vieții, evitând atât universalismul ultra-formalizant cât și contextualismul hiperrelativizant, pe drumul anevoios spre o posibilă Țară a Făgăduinței sau spre o convenabilă Țară a Renunțării la Făgăduință. Ce vânturi prielnice și ce curenți ostili vor favoriza sau vor împiedica periplul eco-feminist spre portul salvator pentru Evele victorioase (și emancipator chiar pentru Adamicii lor extirpanți!) nr fi prematur să știm. Ceea ce, totuși, știm, este că, pentru o asemenea călătorie literatura eco-feministă ne oferă un țel, un itinerar și - mai ales - o speranță, dacă-mi este îngăduit să înțeleg prin speranță acel raport al omului cu valorile asumate care rămâne statornic deschis spre viitori posibili, continuând să funcționeze și să călăuzească chiar dacă (sau mai ales dacă) scopul n-a fost încă atins.

Am în vedere, desigur, nu orice gen de scrieri eco-feministe, ci acele texte apte să surprindă relevanța filosofică a feminismului. Ele îmi suscită interesul deoarece deplasează accentul de la acțiunea practică împotriva desconsiderării sau marginalizării femeii spre critica

presupozițiilor teoretice care susțin practicile discriminatorii. Este, astfel, fertilizată teoretic abordarea problematicii filosofice dintr-o perspectivă inedită și, incontestabil, novatoare. Procedura? Utilizarea unor modalități de interpretare în care "paradigma" genului feminin, conjugată cu cea a sexului femeiesc, ne deschide drumul spre de-blocarea unei cunoașteri parțiale, unilaterale a condiției umane. Rezultatul urmărit? Restabilirea echilibrului care părea pierdut între rațiune și afectivitate, între cultură și natură, între principii universale și contextele particulare în care căutăm soluții corijabile, perfectabile, convenabile. Sunt certitudini - și, mai ales, incertitudini - în feminism de care filosofia are nevoie!

Promotoarele acestui curent apreciază că, întrucât problema-cheie a filosofiei este aceea a ființei, a existenței, unghiul de vedere limitativ-masculin ar fi scăpat adesea din vedere una din dimensiunile fundamentale ale existenței. Este tocmai dimensiunea pe care abordarea feministă ar avea șansa de a o reabilita. A fi adept al feminismului nu înseamnă, deci, a promova - așa cum se face de multe ori - o filosofie concepută de femei, despre femei și pentru femei. Dacă ar fi fost concepută astfel, teza de doctorat care mi-a inspirat aceste reflecții mai generale asupra eco-feminismului contemporan n-ar fi fost nici captivantă, nici stimulantă. Dar, autoarea a înțeles, spre deosebire de alte feministe, că orice "ghetto-izare" a filosofiei este o farsă tragică, și că feminismul nu este o perspectivă unilaterală contrapusă altei perspective unilaterale. Dimpotrivă. El ne apare ca o abordare filosofică non-restrictivă, ghidată de interes constant atât pentru emanciparea femeii, cât și pentru surprinderea relevanței onto-axiologice a unei dimensiuni universale a existenței, nesocotită sau depreciată de abordările tradiționale. El nu "adaugă" un set de preocupări feminine la registrul problematic acceptat al filosofiei, ci lansează o

provocare, concomitent devastatoare și fertilizatoare: filosofia *in toto* solicită o reconstrucție, luând în considerare dimensiunea feminină a existenței și perspectiva feministă asupra ei.

O asemenea înțelegere te ferește să pici pradă delirului mesianic al unor feministe contemporane (care înlocuiesc "națiunea" salvatoare a lui Hegel și "clasa" salvatoare a lui Marx, printr-un "sex" salvator) și te ajută, astfel, să eviți "capcana" ideologică a înlocuirii unui exclusivism de gen (masculin) cu altul simetric, la fel de inoperant (feminin).

În varianta sa cea mai semnificativă, care îți dă șansa să surprinzi o dimensiune feminină a existenței cu relevanță general-umană, eco-feminismul se distanțează nu numai de interpretările predilect ideologizante, ci și de acele interpretări tradiționaliste care nu rimează cu mentalitățile, valorile și atitudinile caracteristice actualei tranziții de la modernitate la post-modernitate. *Prima* distanțare - de esențialism (în ambele sale variante: cel spiritualist și cel naturalist) - îți permite să propună analize ale unor concepte filosofice în contexte precizante și precizate. *A doua* delimitare - de deconstructivism - îți permite o depășire a parțialității modului dihotomic de gândire. *A treia* distanțare - de terapiile cu pretenții mântuitoare de nuanță fals-universalistă (religioase sau laice) - îți permite o înțelegere subtilă a faptului că diferențele (inclusiv dintre masculin și feminin) nu lezează condiția umană, ci o îmbogățesc. *A patra* distanțare - de eticile de factură utilitaristă sau deontologică - îți permite să propună o ieșire din falsa alternativă "etica dreptății (J. Rawls) - etica grijii (C. Gilligan)", transformând abordarea feministă în ceva ce are valoare numai dacă treci *dincolo* de ea (bineînțeles, cu ea cu tot), spre ceea ce D.D. Roșca ar fi numit "valori eterne".

Cu fiecare delimitare, cu fiecare analiză efectuată, "dimensiunea feminină a

existenței" pare a fi înscrisă în noi contexte ideatice și "jocuri de limbaj", în noi corelații inter-categoriale și intra-culturale, care le permit eco-feministelor să regizeze un fascinant "dans al ideilor", prin care Simone de Beauvoir, cu al său "*devenir homme*", se prinde împreună cu Gilles Deleuze, a cărui strigătură este - dimpotrivă - "*devenir femme*", pentru a spori înțelesul celor știute și a nutri iscodirea celor neștiute.

Dintr-o dată, eco-feminismul se trezește pe un teren nedefrișat teoretic. Și iată-le acum, pe cele care denunțau paradigma masculină în filosofie pentru păcatul încrederii evasi-religioase în concepte, căzând și ele în păcatul adamic al patosului conceptual! Iată-le exercitând râvnita "luciditate pasională" prin contribuții evasimasculine la re-elaborarea vechilor concepte și construirea unor concepte noi! Mai mult chiar. Pe lângă concepte noi ("supererogație", "speciism" etc.) apar hulitele distincții conceptuale destul de tranșante: între "om" (ca entitate metafizică) și "ființe umane" (de neconceput fără determinații de gen), între "femeiesc" (pentru sex) și "feminin" (pentru gen), între "androcratie" și "andromorfism", între "ginocratie" și "ginomorfism", între "femiști" și "feministe" sau între "etica dreptății" și cea a "convenabilității", cu timbru nedisimulat eco-feminist.

Schematic prezentată, argumentarea eco-feministă propusă prin textul de referință pentru prezentele marginalii pare a parcurge următoarele 7 trepte:

1. Presupoziția fundamentală: dezbaterile filosofice despre "om" sau "condiția umană" ridică nejustificat doar masculinitatea la rang de principiu universal; pentru a corecta această eroare trebuie să abandonăm conceptul de "om" sau "natură umană" și să vorbim despre ființe umane femeiești și bărbătești.

FEMINISMUL ÎNTRE MUTISMUL NATURII ȘI GLASUL CULTURII

2. Nu *genul* (feminin sau masculin), care vizează însușirile dobândite, de ordin cultural, ci *sexul* (femeiesc sau bărbătesc) are prioritate, genetic și ontologic.
3. Sexul femeiesc conferă prerogative apartenențelor lui în privința comunității de experiențe cu fapțurile non-umane: zămislirea, nașterea, hrănirea în trup, trăirea cíclică a timpului.
4. Atitudinile depreciative și discriminatoare față de femei își au sursa nu în relațiile de *gen* alterate, ci în relațiile de *sex* denaturate, care generează - concomitent - dominarea femeilor și a naturii (aceasta din urmă fiind valorizată negativ, ca "feminină" și "inferioară").
5. Ca atare, dată fiind existența unor "corespondențe" și "punți de legătură" durabile între *femei* și *natură*, orientările feministe în filosofie ar trebui să renunțe la intenția "salvării" femeilor în lumea sensurilor și a valorilor culturii, urmărind preponderent "salvarea" naturii (de care femeile sunt legate printr-un set de experiențe comune sau tradiție).
6. Prin această abordare transpare convingerea că, în timp ce perspectiva masculinistă e restrictivă ori dihotomică (acceptând sau fapte sau valori, sau natural sau spiritual), perspectiva feministă e integratoare (acceptând că ceva poate fi și lucru și valoare, și natural și spiritual). Toate fapțurile vii merită a fi incluse în lumea valorilor, iar fapțura umană nu este "măsură a tuturor lucrurilor" decât ca unul dintre "lucruri", și nu ca ceva exterior lor.
7. În virtutea acestor considerente, abordarea feministă cea mai adecvată eticii - distanțată de esențialism, deconstructivism, utilitarism sau deontologism - devine o variantă sui-generis a eco-feminismului, care valorizează *dimensiunea naturală a existenței* (conjugând-o cu cea

spirituală), *cunoașterea cupatică* (prin care femeile au acces privilegiat spre zonele ne-umanului) și *principiul convenabilității în etică* (apt să accepte pluralismul etic, cu alte cuvinte mai multe imperative categorice funcționând concomitent în sistemul semenilor întru natură și în cel al semenilor întru umanitate, astfel încât comportamentul cel mai bun sub raport moral este întotdeauna cel considerat mai convenabil într-un context local).

Mărturisesc că n-am întâlnit, în literatura feministă pe care am avut prilejul să o frecventez, o argumentare mai limpede și mai convingătoare a incidentelor filosofice ale eco-feminismului. Construcția - pe care m-am străduit s-o prezint fidel - este coerentă, logică. Dar, se știe, nu tot ce e logic e și adevărat. Și nu tot ce e "convenabil" e justificat moral (oricât de binevoitor aș interpreta discutabilul principiu al "convenabilității"). Important rămâne faptul că o asemenea elaborare teoretică are calitatea rară de a stimula reflecția, de a provoca susținerea altor puncte de vedere, de a se deschide polimorf spre cercetări ulterioare. Voi încerca să fructific această șansă, supunând discuției câteva probleme controversabile, chiar cu riscul de a greși atunci când mă pronunț *pro* sau *contra*.

S-ar putea ca unele obiecții la adresa eco-feminismului, pe care îl analizez în una din cele mai nuanțate și mai acceptabile variante ale sale, să se datoreze opțiunii mele pentru o ontologie a umanului axio-centrică și pentru o abordare universalistă a culturii. S-ar putea ca altele să se datoreze faptului că am mai mare rezistență față de "ispitele" drogării cu o literatură feministă care, străbătută de un fel de delir mesianic, vrea acum să ne mântuie de toate păcatele printr-un "sex" salvator: de lume, de natură și de filosofie. S-ar putea ca altele să se datoreze handicapului unui om care apreciază scrierile filosofice semnate de Anscombe, Tymieniecka,

Kristeva sau Miroiu fără a sesiza în ele pecetea sexului autorilor. Care consideră ca mai apropiați de ceea ce Montaigne numea "maica noastră natură" pe Byron, Monet și Eminescu, pe Karl Lorenz și Sadoveanu, decât pe o purtătoare privilegiată a "sexului feminin". Care le plasează pe feministe radicale sau extremiste mai aproape de "anti-femiști" Rousseau și Nietzsche decât de o ursoaică sau o crocodilă. Care crede (ca și Blaga) în distincția *ontologică* între modul uman de a fi și alte moduri de existență, în ireductibilitatea glasului culturii la mutismul naturii, în *natura culturală a naturii*, așa cum o înțeleg numai faptele umane. Asemenea fapte - dincolo de sexul lor accidental - nu încetează, *ca oameni*, să fie fapte apte să creeze valori culturale și să *se autocreeze prin ele*. Și, s-ar mai putea ca unele critici ale mele să fie nedrepte blamări ale unui biet mascul care nu beneficiază nici de atuurile "cunoașterii empatice", nici de cele ale comunicării pe căi inaccesibile bărbaților cu jungla animalică.

Odată măsurile de precauție luate, îmi permit să arăt de ce nu pot accepta în întregime abordările eco-feministe. Chiar dacă le respect. Mă voi rezuma, deocamdată, la o rezervă de principiu, o observație critică și o întrebare finală.

Rezerva de principiu vizează câteva din presupuzițiile care susțin ipoteza de bază a eco-feminismului, conform căreia ar fi o distincție *ontologică* între faptele umane de *sex diferit*, în virtutea raporturilor lor diametral opuse față de natură.

Ni se spune că femeile ar avea în această relație un *statut privilegiat*: "femeile sunt natură, consumă natură, procrează, cresc și hrănesc", în timp ce bărbații ar avea *handicapul* de a nu putea împărtăși decât în plan pur teoretic asemenea "experiențe femeiești comune cu natura vie" de unde decurge faptul că natura poate fi privită ca dimensiune feminină a existenței. Îndrăznesc să am rezerve față de câteva

presupuziții care susțin această ipoteză de lucru și care, după opinia mea, pot cu greu să reziste unei analize critice. Mă întreb: putem oare susține - după Kant, Cassirer, Husserl și Blaga - presupuziția că distincția "femele-mascul" este ontologic mai tare decât cea dintre natură și cultură, dintre condiția *naturală* și condiția *umană* (concepută, desigur, ca un ansamblu de potențialități care se actualizează diferit), dintre *bio-sferă* și *axio-sferă*? Putem oare accepta, fără un surâs, ipoteza că natura - orizont amorf și a rațional, care dobândește sens și valoare *doar prin raportare la om* - ar fi un "scop în sine" și ar utiliza femeile - grație misterioaselor lor legături empatice cu viul - pentru a reveni indefinit la sine însăși? Cum să nu surâzi când ți se spune, de exemplu, că o femeie poate adopta preceptul: "pune-te în situația unei ferigi sau a unui pește, în sensul că nu ți-ar conveni să nu ai niciodată umbră sau să nu poți înota?" Sau când se susține că, întrucât temelul valorilor morale superior-feminine este situat în natură, noi oamenii, când ne e foame, am avea totuși voie să mâncăm o friptură de vacă numai pentru că natura ne oferă exemplul, altfel spus, pentru că "tot așa cum nu putem împiedica leii să mănânce antilope și vitele iarbă, ar fi absurd să ne împiedicăm pe noi înșine de la nevoile omnivore"? Dar aceste glume (dați-mi voie să le numesc astfel) se sprijină pe presupuziția greu acceptabilă că valorile ar fi însușiri ale naturii, și nu relații preferențiale "subiect-obiect", după cum se sprijină pe presupuziția inacceptabilă că orice valori ar trebui să își aibă întemeierea în natură. Or, libertatea, ca pre-condiție a moralei, nu există în natură, exprimând ceea ce e *ireductibil uman*. La fel dreptatea, sau egalitatea de drept, în sens lockean (chiar dacă în natură libertatea e un non-sens, iar egalitatea dintre tigrul și gazela există doar în cimitire). La fel demnitatea, iubirea (care - vai! - este altceva decât animalica atracție sexuală), loialitatea, toleranța, adevărul sau

FEMINISMUL ÎNTRE MUTISMUL NATURII ȘI GLASUL CULTURII

sacral *nu nu corespondent în natură*. Și totuși, continuă să fie valori culturale!

Tot atât de discutabilă este presupuziția că - fiind produsă în cea mai mare parte de bărbați albi - filosofia performantă ar purta stigmatul masculinității deformante. Or, "imperativul categoric" kantian ori "Lebenswelt"-ul husserlian, abordarea transcendentală sau reducția fenomenologică nu sunt sub egida genului sau sexului: imperativul categoric este *dincolo* de gen, iar "lumea vieții" este *dincoace* de sex. Oricât ar părea de ciudat, marile construcții conceptuale ale filosofiei poartă pecetea limitelor condiției *umane*, și nu ale impotenței etno-centriste denaturante a sexului masculin. Îndrăznesc să-l citez pe Wittgenstein: "*The philosopher is not an English-man, but a citizen of any community of ideas. That is what makes him a philosopher*". Și mai cred că orice eco-feministă consecventă ar putea fi considerată un fel de ... Columbă a *feminismului*. Dacă vechiul Columb a căutat să descopere un nou continent geografic, noua Columbă vrea să descopere un nou continent teoretic. Dacă primul a căutat Indiile și a descoperit America, a doua caută natura (ca dimensiune feminină a existenței) și găsește sensuri *culturale* (ca dimensiune umanistă a feminismului).

Observația mea critică vizează consecința de ordin etic la care ajung, uneori, abordările eco-feministe, atunci când cred că se pot ridica deasupra dificultăților clasice prin promovarea "principiului convenabilității". Văd în această propunere doar un punct de plecare pentru reflecții și cercetări ulterioare. În stadiul actual al elaborării lui, "principiul convenabilității" prezintă - după opinia mea - câteva inconveniente.

În *primul rând*, ideea de "convenabilitate" plutește în ambiguități semantice deconcertante (ceea ce e convenabil pentru X nu este convenabil pentru Y, ceea ce e convenabil în momentul T sau din punctul de vedere P nu mai e

convenabil în momentul T' sau din punctul de vedere P').

În *al doilea rând*, un asemenea principiu riscă să surpe una din condițiile de posibilitate a eticii. El duce atât de departe critica formalismului kantian încât transformă imperativele categorice în imperative ipotetice și sugerează o etică fără libertate și fără responsabilitate, ca o consecință a faptului că "subiectul eticii e o făptură vie" (și *nu* persoană umană dotată cu raționalitate, reflexivitate și capacitate de alegere liberă între posibilități de acțiune).

În *al treilea rând*, un asemenea principiu mi se pare inoperant. Dacă a acționa moral, în sens convenabilist, înseamnă "a acționa astfel încât acțiunea ta să convină celorlalți și ție în funcție de nevoi și interese", problema calificării valorice și a justificării valorice a nevoilor sau intereselor este așezată într-un con de umbră. Dar, în acest fel, devine neavenită ierarhizarea lor axiologică (suspectată de "hegemonism" masculinist), iar conflictele morale sunt lăsate fără repere. De altfel, așa-numitul "principiu al convenabilității", oricât ar părea de paradoxal, se auto-răspinge, adică nu răspunde el însuși exigenței pe care o proclamă: el nu este "convenabil" nici pentru opțiuni morale în situațiile obișnuite ale vieții, nici în situațiile-limită în fața cărora se află, de pildă, Emma Bovary, Ana Karenina, Vitoria Lipan, personajul principal din "*Alegerea Sofiei*", și chiar Ana din legenda *Meșterului Manole*, al cărei sacrificiu întru creație nu poate fi decodificat pertinent doar prin grila feministă.

În *al patrulea rând*, menționatul principiu eco-feminist este doar o variantă mai sofisticată a pragmatismului de tip W. James, pentru care "convenabilitatea e criteriul adevărului" (ceea ce e la antipodul "acceptabilității raționale" propusă de H. Putnam!) și pentru care, în ultimă instanță, "e moral ceea ce *convine*" (ceea ce e cu totul altceva decât montaigneanul "e moral să trăiești cum se *cuvine*").

Ceea ce pune sub semn de întrebare principiul etic al convenabilității este tocmai concesiunea pe care o face pragmatismului epistemic de tip James, "teoriei genetice a adevărului" sau, altfel spus, ideii că devine adevărat (și, indirect, justificat moral) tot ceea ce se dovedește util, convenabil. Iată cum a replicat la această idee Julien Benda, acum 70 de ani, în *Scrisoarea a XI-a: despre pragmatism* din *Lettres à Mélisande*, care ar putea fi citită și ca o "Scrisoare către viitoarele eco-feministe": "De fapt, acești pragmatisti susțin că întotdeauna noi trăim convenabil, deoarece utilul determină binele și adevărul. În acest sistem, o aserțiune e adevărată nu pentru că ea e conformă realității, ci pentru că este utilă, convenabilă vieții practice. Credința că Pământul se învârtește în jurul Soarelui e adevărată pentru că viața poate fi trăită mai convenabil așa. Ne-ar conveni mai mult ideea contrarie? Aceea ar deveni adevărată. Decurge că cine găsește adevărul nu este inteligentă dezinteresată, ci instinctul nostru, în străduința lui de a asigura viața. Prin asta îți spun, Melisanda, că datorită setei tale de <<viață>>, al cărei simbol este *sexul* tău, tu devii de mii de ori mai aptă pentru adevărata cunoaștere decât Descartes și Leibniz, care apelau doar la rațiunea lor. Există o carte care se cere scrisă: *Pragmatismul sau Eva victorioasă*".

Până atunci, avem o întrebare literatură eco-feministă care, întrucât tinde să reducă glasul culturii la mutismul naturii, îmi prilejuiește o *întrebare finală*: nu cumva, pentru a depăși limitele eticilor antropocentrice tradiționale - care manifestă lipsă de receptivitate față de "dimensiunea feminină a existenței" - soluția optimă ar trebui căutată nu *dincoace* de antropocentrism, spre himerice etici *bio-centrice* sau *eco-centrice* (care glosează, cu humor involuntar, despre așa-zise lecții morale ale raporturilor naturale tigroaică-gazelă), ci *dincolo* de antropocentrism, spre etici *axio-centrice*, apte să pună accent pe ceva mai important decât supraviețuirea biologică, supraordonându-i victuirea în registrul reflexivității, al libertății și, ca atare, surprinzând mai adecvat demnitatea ireductibilă a oricărui om, ca ființă aptă să creeze valori și să se auto-creeze prin valori menite a da vieții un sens *uman*?

Nu e sigur că am dreptate în îndoielile și rezervele mele. Este sigur însă că opiniile mele pot fi la rândul lor discutate critic și, prin replică la replică, discuțiile asupra acestei stimulative problematice ar putea continua. Dar aceasta n-ar face decât să aducă o nouă dovadă a virtuților stimulative, incitante, ale textelor filosofice proliferate de eco-feminism.

Dacă feminismul n-ar fi existat, el ar fi trebuit să fie inventat.